

Nemzetségös nyavalya – újabban, korszerűbben: „öröklődő betegség”

DOI: <https://doi.org/10.61333/mony.v24i1.17252>

A **nyavalya** címszó alatt szerepel Bálint Sándor *Szegedi szótárában* a **nemzetségös nyavalya** (1a). Itt találtam rá nyavalyakutatás közben. De már Kálmány Lajos is említi *Szeged népe* című könyvében: „nemzetségös nyavalya nállu(n)k az ivás” (3). Ez a nemzetségös nyavalya részben az ivás öröklődő társadalmi hagyománya, részben a részegességre – tágabb tekintetben a(z élvezeti) szerfüggőségre – való hajlam; régi görög-latin szóval tetszelegve a toxicomania.

Újabb(an) magyarul, ha már időszerűsködünk – idegenkedőn: „modernkedünk” –, akkor is inkább „ü”-vel: **öröklődő betegség**, vagy rövidebben-tömörebben **örükbetegség**, még tömörebben meg **örükkór**. „Ükeim emlékezetére neo-xenománok, azaz újdon-idegenimádó tudatlanok, sőt a megvetekedett mégis-majmolók nyomására sem engedhetek. Az ősbibb, ómagyar(os)abb hangzáson túl az őseinket is (meg) idéző »üik« alkotó részként is szervesen köti nyelvünkbe ezt a vadonatújan ódon tős-gyökös szavunkat...” (4).

Ősidők gyógymódja, a ráimádkozás is hangzik **nyavalyaküvés** alakban az egyházi (ál)szenteskedés elől való rejtőszó gyanánt, a legtítkosabb gyógyimára, amely még nyugati lelki-szellemi gyarmatosításunk előtti időinket idézi. A táltosság hagyománya túlélésének halványodó nyomát is fölfedezhetjük a ráimával vagy ráolvasással való nyavalyaküvésben, azaz a **nyavalya (el)küldésében** (1a).

A **nyavalya** egyébiránt igen cifra szóbokor a szögedi nyelvben (is). Talán a legékesebb képzete a **nyavalyaszaró** (1b). Ez a ’nyavalyás’-on túl ’élhetetlen’ meg ’ügyefogyott’ értelmében is kiveszne, ha itt föl nem eleveníteném azon okból is, hogy a fősodratú orvosi nyelv mai műveletlen szószólóit illessem vele, akik bizony francosan és fájdalmasan nyavalyássá tették hajdan büszke magyar orvosi nyelvünket az idegen **nyavalyatöréseikkel**...

Tolnában, a Koppány-patak mentében a betegség, a **nyavala** inkább csak föltör. Ahogyan hangzik is az illendő kórkívánság: „Törgye fő a nyavala(kórság)!” (5).

A palóc világban nem létezik, csak **nyovolyá**: „Hogy a rossznyovolyá gyönné má éccér erre a sok nyovolyára is!” (6b). A **némzetség** vagy **némzeccsig** pedig a ’vérségi kötelékkel összefűzött rokonság’ (6a). De palócul a **némzetségös nyovolyát** nem leltem.

Persze tiszta csángóul ez mind csak **nyaualya**... Ahogyan idézik a *Csángó-szótárban*: „ő él-dütte ez egész nyemzet(y) ségit” azaz összegyű(jtö)tte egész nemzetségét’ (7). Ott a **nyemzet(y)ésiges nyaualya** ösmeretlen, csak a **nemzetységes összefogás** ereje él – talán. Ezért is létezhetnek a csángók az oláh tengerben még mindig, máig...

MINDEN MONDHATÓ MAGYARUL!

A magyarul nem tudók, valamint az anyanyelvünket mérgezők meg folyvást idegen elemekkel török neve a hellén hagyomány szerint: **barbár!** Az óhellén **barbarosz** (βάρβαρος) görög jelentése ’dadogós’, mai angolkodó szóhasonlattal **blablázó**, magyar(abb)ul: hablatyoló. Az ógörög dadogás, a **bar-bar** (βαρ-βαρ) hangutánzón és hangulatfeszítőn idézi a nem hellének dadogását, habogását, vagy(is) barbarogását (8). De rokon e vén hellén kifejezés a ’nehézfű’, ’dadogó(s)’, ’tökfej’, azaz ’nem árja’ jelentésű szanszkrit (óindi) **barbara** (बर्बर), de még a mai angol **blah-blah** szóval, sőt latin nézetben még a **berber** népnévvel is (2). Mindezek fényében különösen szégyenletesen nagy divat manapság a nyelvrontó barbárkodás, az anglo-bla-bla...

Idegenkedő betűszóbetegségek helyett megvannak a magunk nyavalyái, de még a nemzetségös nyavalyáink is! Így

lassan be is rekesztem a **nyavalygás**, azaz a 'vesződés' további köpülészetét. Mindenesetre a **nyavaly(g)ás** címszó is elég rávilágítanunk arra, hogy mennyire ideje volna már – szóbajokkal meg idegen(kedőn) beteg szavakkal való vesződés helyett – fölfedezni szépséges magyar nyelvünket újra.

Végezetül meg összegzetül, ha hangzatosabban, keneteljesebben kívánjuk mondani, úgy **nemzetségös nyavalya**, ha meg tudományosabban, de tömörebben is, úgy **örükbetegség** vagy ha meg még rövidebben – de illő-bellő zengzettel (alliterációval) –, úgy inkább csak **örükkór** vagy bajosabban **örükbaj**.

Tanulságul: népnyelv(ünk) itt él meg hal mellettünk, míg mi ma tudomást sem veszünk róla. Őseink veretesen szép nyelvezete itt él, régi módon, magyarul, örök népünk anyanyelvén. A görögösen idegenkedő „genetikai betegség”, az „öröklődő betegség” nem más, mint az ősi magyar **nemzetségös nyavalya**, tudóskodóbban, magyarmód, de tömören meg csak **örükkór!**

IRODALOM

1. Bálint Sándor *Szegedi szótár II.* Akadémiai Kiadó 1957:208(a), 209(b).
2. barbarian címszó a Wiktionary oldalán: <https://en.wiktionary.org/wiki/barbarian>
3. Kálmány Lajos *Szeged népe I-III.* Arad-Szeged 1881, 1882, 1991:158.
4. Nyáry Szabó László *Gen vagy gén?! Genetika, magyarul örüktan* MONy 2023;I.
5. Szabó József *Koppány menti tájszótár* Szekszárd, Wosinsky Mór Múzeum 2000:162.
6. Tóth Imre *Ipolymenti palóc tájszótár* Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság 1987:201(a), 202(b).
7. Yrjö Wichmanns *Wörterbuch des ungarischen Moldauer Nordcsángó- und des Hétfaluer Csángódialektes, nebst grammatikalischen Aufzeichnungen und Texten aus dem Nordcsángódialekt.* Herausgegeben von Bálint Csúry und Artturi Kannisto, Helsinki, Suomalais-Ugrilainen Seura 1936:105.
8. βάρβαρος címszó a Wiktionary oldalán: https://en.wiktionary.org/wiki/βάρβαρος#Ancient_Greek

Tanulság a mának 600 év távlatából

*„...a tanulmányokba belemerülve, különböző nemzeteknek hazai nyelvén írott sokféle könyvére bukkanok, s ezeket állandóan bámulattal forgatva és újrafor-
gatva, megértem, mennyire nem csodálatos, hogy bennünket tudomány, tanulság
dolgában felülmúlnak, hiszen minden szakot anyanyelvükön olvasnak, hirdetnek,
tanítanak és tanulnak.”*

Apáczai Csere János (1625-1659)